

60ste VERGADERING. — 7 MEI 1936.

Koninklijk besluit. — Toespraken van den waarnemenden Voorzitter en den Voorzitter.

60STE VERGADERING.**VERGADERING VAN DONDERDAG 7 MEI 1936.**

(Bijeenroepingsuur 1 uur namiddag.)

Ingekomen: een Koninklijk besluit, houdende benoeming van den Voorzitter. — Toespraak van den waarnemenden Voorzitter. — Toespraak van den Voorzitter. — Alsnog ingekomen: 1°. berichten van leden; 2°. Koninklijke boodschappen; 3°. een Regeeringsmissive; 4°. verzoekschriften. — Verslag uitgebracht door een Commissie van Rapporteurs. — Aanvulling van commissiën wegens de benoeming tot Voorzitter van den heer mr. P. J. M. Aalberse. — Interpellatie aangevraagd door den heer Vervoorn in zake de vooruitzichten van de producenten van hooi, van den hooihandel en van de hooiperserijen. — Behandeling en aanneming van de ontwerpen van wet tot oprichting van een naamlooze vennootschap „N. V. Maatschappij voor Industrie-financiering”, tot wijziging en verhooging van het achtste hoofdstuk der Rijksbegrooting voor 1935 en tot wijziging en verhooging van het vierde hoofdstuk der Rijksbegrooting voor 1935. — Mededeeling van den Voorzitter.

Waarnemend Voorzitter: de heer van Dijk;
daarna Voorzitter: de heer Aalberse.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 79 leden, te weten:

de heeren Weitekamp, Rutgers van Rozenburg, Albarda, Ebels, Bakker, van der Putt, van der Sluis, van Koeverden, Wendelaar, Arts, Schilthuis, van Zadelhoff, mejuffrouw Groeneweg, de heeren Vervoorn, van Voorst tot Voorst, Vliegen, Smeenk, Drop, Wielinga, van Dobben de Bruyn, Cramer, Kuiper, Loerakker, van der Weijden, van der Zaal, Boon, Amelink, Suring, Schouten, Donker, van den Tempel, mevrouw Bakker—Nort, de heer J. ter Laan, mejuffrouw Katz, de heeren Drees, Hermans, van den Heuvel, Goseling, Lingbeek, van Houten, Terpstra, Duymaer van Twist, Schwartz, Stumpel, IJsselmuiden, mevrouw de Vries—Bruins, de heeren Kortenhorst, Hiemstra, Schalker, Schaepman, mejuffrouw Meijer, de heeren Joekes, Droesen, K. ter Laan, Zandt, van Dis, IJzerman, de Visser, Lovink, Tilanus, van Poll, de Geer, van Kempen, Westerman, van Dijken, Vos, van de Bilt, van Braambeek, Kampschöer, Zijlstra, Engels, Kooiman, Groen, Steinmetz, Teulings, Thijssen, Sneevliet, Aalberse,

en de heeren Ministers van Justitie, van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, en van Defensie a. i.

De waarnemende Voorzitter: Ik deel aan de Kamer mede, dat is ingekomen een Koninklijk besluit van 6 Mei 1936 n°. 25, houdende benoeming van den heer mr. P. J. M. Aalberse tot

Handelingen der Staten-Generaal. — 1935—1936. — II,

(Voorzitter.)

Voorzitter der Kamer voor den verderen duur der tegenwoordige zitting.

Dit besluit wordt voor kennisgeving aangenomen.

De waarnemende Voorzitter: Hooggeachte heer Aalberse! Hare Majesteit de Koningin heeft u op voordracht van de Kamer benoemd tot onzen Voorzitter, ten einde voor den verderen duur van deze zitting de plaats in te nemen van wijlen Ruijs de Beerenbrouck, wiens verscheiden wij kort geleden met ontroering herdachten.

Het leven gaat door. De ledige plaats wordt vervuld. Voor ons allen blijft de arbeid roepen, ook voor u, maar voor u zal die arbeid een andere zijn, waar aan u de gewichtige taak werd toevertrouwd aan onze werkzaamheden leiding te geven. Het zij mij vergund u, uit naam van de Kamer, daarmede van heeler harte geluk te wenschen.

De Kamer treedt u vol vertrouwen te gemoet, zooals u reeds gebleken moge zijn uit de wijze, waarop de voordracht tot uw benoeming tot stand kwam.

Gij kent de Kamer en de Kamer kent u. Gedurende een 24-tal jaren hebt gij aan haar arbeid deelgenomen. Uw bekwaamheid en uw rijke ervaring zullen het u mogelijk maken aanstonds met vrucht de leiding op u te nemen, ook in de zware tijden, welke wij thans beleven, en die bijzondere, hooge, eischen stellen aan den wetgevenden arbeid, waartoe wij zijn geroepen.

De Kamer zal het u daarbij aan medewerking zeker niet laten ontbreken en bij den voorbereidenden arbeid zult gij ervaren, welke voortreffelijke steun u zal worden geboden door den Griffier en zijn medewerkers.

Moge het u gegeven zijn met Gods hulp de u opgedragen taak zóó te vervullen, dat de belangen van Land en Volk daardoor worden gediend; en moge voor uw persoon daarin een rijke voldoening zijn gelegen.

Thans verzoek ik u, de u toekomende plaats wel te willen innemen.

(Teekenen van algemeene instemming.)

De heer Aalberse neemt den Voorzittersstoel in.

De Voorzitter: Geachte medeleden! Gij zult het willen begrijpen, dat ik, op het punt staande de plaats te gaan innemen, open gekomen door het verscheiden van een man, met wien ik gedurende meer dan 40 jaren op velerlei gebied nauw en trouw heb samengewerkt, een gevoel van weemoed niet kan onderdrukken.

Zijn groote verdiensten, zowel in het algemeen, als meer in het bijzonder bij zijn veeljarig voorzitterschap van deze Kamer, zijn reeds op voortreffelijke wijze en met ons aller instemming van deze plaats herdacht. Hem, die inderdaad een ideaal leider van de beraadslagingen in dit Huis is geweest, te moeten opvolgen, stemt mij ernstig.

De wijze echter, waarop gij, hooggeachte heer van Dijk, mij zoo juist hebt willen begroeten — waarvoor ik u zeer hartelijk dankzeg —, en het feit, dat gij, geachte medeleden, mij met zoo groote veelstemmigheid, welke mij zeer heeft getroffen, aan Hare Majesteit de Koningin ter benoeming hebt willen voordragen, geven mij den moed, om zonder overdreven schroom de mij opgelegde taak te aanvaarden.

U zeg ik daarvoor dank, en ik dank ook de Koningin, die deze uw voordracht heeft willen volgen.

In de laatste jaren heeft ons Reglement van Orde verschillende aanvullingen verkregen. Het stemt tot verheugenis, dat deze, voor zoover zij betreffen een verbetering en bespoediging van de werkwijze der Kamer, in de practijk hebben voldaan, en dat zij, voor zoover zij een meer negatief karakter dragen, en uitsluitend bedoelden hem, die tot taak heeft de orde in deze vergadering te handhaven, grootere bevoegdheden te verlenen, den toets der practijk schier nog niet hebben aangevoeld. Ik hoop, dat gelijke — zoowel positieve als negatieve — toepassing van ons Reglement ook in de toekomst te constateeren moge zijn.

(Voorzitter.)

Meeningsverschil sluit eerbiediging van anderer afwijkende standpunten en onderlinge persoonlijke waardeering niet uit. Dit wordt vergemakkelijkt, wanneer allen er naar streven hun meeningen op zoodanige wijze voor te dragen, dat niemand zich daardoor gekwetst kan gevoelen. De ervaring leert, dat vaak gematigdheid in den vorm aan de meening, die men verkondigt, meer kracht van overtuiging geeft, dan een scherpte, die afstoot.

Ik reken op uw aller welwillende medewerking, als ik er naar streven zal, om in ons Nederlandsch Parlement alles, wat strijdt met goede parlementaire vormen, te keeren. Laten wij ons allen doordringen van deze overtuiging, dat ieder van ons, hoever onze meeningen en opvattingen ook uiteenloopen, toch alleen beoogt, het waarachtig belang van ons volk te dienen, zooals wij dat ieder in het licht onzer eigen staatkundige beginselen meenen te goeder trouw te moeten zien. Dan zal onderlinge waardeering, zelfs bij ernstig meeningsverschil, ons ook steeds voor het uiten onzer gevoelens die woorden en zinswendingen doen vinden, waardoor het mogelijk zal zijn, onderling en met de Regeering van gedachten te wisselen, zonder dat aan uw Voorzitter ook maar één onvertogen woord aanleiding zal geven, zijn hamer op te heffen. Ik zou dit instrument, dan alleen als teeken van mijn waardigheid hier aanwezig, liefst op deze tafel, zij het steeds waakzaam, willen laten rusten.

Daarvoor roep ik met vol vertrouwen uw aller welwillende medewerking in.

Ik doe dit met te grooter nadruk juist in dezen tijd.

Alleen een Parlement, dat zich zelf respecteert, heeft recht en mogelijkheid van anderen respect te vragen. Alleen een Parlement, dat zelf nauwgezet al zijn plichten vervult, heeft de moreele kracht zijn grondwettelijke rechten, die goed beschouwd de rechten zijn van ons volk, te handhaven tegenover een ieder, die ze al of niet bewust miskent. De strikte handhaving van deze rechten is, historisch gezien, een van onze zwaarste plichten.

Wanneer wij in deze geest van onderlinge welwillendheid en waardeering, en in deze stemming van bereidheid tot nauwgezette plichtsvervulling, hier allen onze taak naar beste weten en kunnen vervullen, dan mogen wij hopen, dat Gods zegen, die onmisbaar is, op onzen gezamenlijken arbeid zal rusten, opdat deze strekken moge in het waarachtig belang van ons volk.

En hiermee verklaar ik het Voorzitterschap van de Tweede Kamer der Staten-Generaal te aanvaarden.

(Teekenen van algemeene instemming.)

Ik deel aan de Kamer mede, dat zijn ingekomen:

1°. berichten van leden, die verhinderd zijn de vergadering bij te wonen:

van den heer Wijnkoop;

van den heer Kersten, wegens verblijf in het buitenland.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen;

2°. drie Koninklijke boodschappen, ten geleide van de navolgende ontwerpen van wet:

a. regeling van den invoer van triplexhout;

b. goedkeuring van de overeenkomst, houdende afstand om niet door de gemeente Amsterdam aan den Staat van het Koninklijk Paleis aan den Dam, te Amsterdam en uitkeering door den Staat aan de gemeente Amsterdam van een bedrag groot 10 miljoen gulden, voor den bouw van een nieuw Raadhuis (en bijlage);

c. wijziging van de Haringwet 1927 (*Staatsblad* n°. 387).

Deze ontwerpen van wet, welke met de daarbij behorende stukken zullen worden gedrukt en rondgedeeld, zullen worden gezonden aan de afdelingen;

3°. een missive van den Minister van Buitenlandsche Zaken, ten geleide van den tekst der nota's, op 16 April 1936 gewisseld tusschen Hr. Ms. Gezant te Rome en het Hoofd der Italiaansche Regeering, betreffende de definitieve inwerking-

trekking van de overeenkomst tusschen Nederland en Italië in zake de vergunning om over Italië te vliegen voor de vliegtuigen, welke de verbinding tusschen Nederland en Nederlandsch-Indië onderhouden, tot stand gekomen bij wisseling van nota's dd. 20 Mei 1935 tusschen het Hoofd der Italiaansche Regeering en Hr. Ms. Gezant te Rome.

Deze missive is reeds gedrukt en rondgedeeld; de daarbij ingezonden stukken zijn nedergelegd ter griffie, ter vertrouwelijke kennisneming door de leden;

4°. de volgende verzoekschriften:

een, betreffende het ontwerp van wet tot heffing van een reisbelasting, van:

den rector en den ab-actis namens den Senatus Veteranorum van het Utrechtsch Studenten Corps, te Utrecht;

drie, betreffende het ontwerp van wet, houdende regeling betreffende het vestigen van inrichtingen, waarin eenige tak van detailhandel, ambacht of kleine nijverheid zal worden uitgeoefend, van:

de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Rotterdam;

den voorzitter en den waarnemenden secretaris namens de Vereniging van Grootwinkelbedrijven in Levensmiddelen, te Amsterdam;

den voorzitter en den secretaris namens het bestuur van den Nationalen Coöperatieven Raad, te Rotterdam;

een, betreffende het ontwerp van wet tot verlenging van den geldigheidsduur en wijziging van de wet van 4 Maart 1935 (*Staatsblad* n°. 76) en wijziging van de slotbepaling van de wet van 4 Maart 1935 (*Staatsblad* n°. 74), van:

den directeur namens het bestuur van de Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten, te 's Gravenhage.

Deze adressen zullen worden gezonden aan de betrokken commissiën.

De **Voorzitter**: Voorts deel ik mede, dat het verslag gereed is van de Commissie van Rapporteurs voor het ontwerp van wet houdende naturalisatie van M. A. J. Basten en 19 anderen (344).

Dit verslag zal worden gedrukt en rondgedeeld.

De **Voorzitter**: Ten gevolge van mijn benoeming tot Voorzitter der Kamer zijn eenige commissiën onvoltallig geworden.

In de eerste plaats de begrotingscommissie voor de hoofdstukken I, II, VIIA, XIV en de Wet op de Middelen der Rijksbegroting voor 1936.

Tot lid dezer commissie wordt door mij benoemd de heer Goseling.

Voorts de commissie voor de inlichtingen op de adressen van: den Volksraad in Nederlandsch-Indië (311), het hoofdbestuur van den Algemeenen Militairen Pensioenbond, te Amersfoort (283) en W. Blaser, gepensionneerd Oost-Indisch hoofdambtenaar te Zürich (305).

In deze commissie wordt door mij benoemd de heer Teulings.

Het zoeven in mijn plaats benoemde lid der begrotingscommissie voor de hoofdstukken I, II, VIIA, XIV en de Wet op de Middelen der Rijksbegroting voor 1936 heeft niet zitting in de afdeling, waartoe ik behoorde.

Door mij wordt voor den duur van het afdelingsonderzoek van ontwerpen van wet, betrekking hebbende op deze onderdeelen der Rijksbegroting, de heer Goseling ingedeeld in de 1ste afdeling.

Ik geef thans het woord aan den heer Vervoorn, die het gevraagd heeft.

Interpellatie-Vervooru aangevraagd. — 202. Opr. v/e naaml. vennootschap „N. V. Maatschappij voor Industrie-financiering”.

(Vervooru e. a.)

De heer **Vervooru**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de verdediging der Landbouwcrisiswet door den toenmaligen Minister Verschuur, heeft die bewindsman ter weerlegging voor de bezwaren, die men had tegen de uitgebreide volmachten der Regeering, aangevoerd, dat de Kamer dan toch altijd nog het interpellatierecht had om de Regeering ter verantwoording te roepen. Ten aanzien van de uitvoering der Landbouwcrisiswet is van dit recht tot dusver geen gebruik gemaakt. Ik meen daarom niet te veeleischend te zijn, als ik de Kamer thans ver- lof vraag omtrent een product, dat zich tot dusver nog niet in de belangstelling van de Regeering heeft mogen verheugen, namelijk het hooi, eenige vragen tot de Regeering te mogen richten.

Ik zal thans op deze zaak zelf niet ingaan, maar wel meen ik te mogen opmerken, dat het hooi nog in tamelijk groote hoeveelheden in ons land wordt gewonnen en dat het gedurende het afgelopen jaar nog niet is kunnen afgezet worden.

De **Voorzitter**: Zou de geachte afgevaardigde nog even precies willen formuleeren, waarover zijn interpellatie zal gaan? Met de toelichting hebben wij op het oogenblik minder te maken.

De heer **Vervooru**: Mijnheer de Voorzitter! De interpellatie strekt om eenige vragen te mogen stellen aan den Minister van Landbouw en Visscherij, betreffende de vooruitzichten der producenten van hooi, van den hooihandel en de hooiperserijen.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, over dit verzoek te beslissen in de eerstvolgende vergadering der Kamer.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van de volgende ontwerpen van wet:

I. Oprichting van een naamlooze vennootschap „N. V. Maatschappij voor Industrie-financiering” (202).

De algemeene beraadslaging wordt hervat.

De heer **Gelissen**, Minister van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, zet zijn rede voort en zegt: Mijnheer de Voorzitter! Alvorens een aanvang te maken met mijn rede over dit wetsontwerp, zou ik gaarne een hartelijk woord van gelukwensch naar aanleiding uwer benoeming tot Voorzitter der Kamer willen spreken.

Ik hoop, dat op uw werk en op het werk, dat de Kamer onder uw praesidium zal mogen verrichten gedurende deze zittingperiode, Gods rijkste zegen moge rusten.

Het is niet de eerste maal dat ik tegenover u zit. Het was indertijd in Delft, toen ik met belangstelling uw colleges volgde en het is nu in deze qualiteit, dat ik met zeker zoo groote belangstelling als toen, thans naar de woorden, die u hier zult spreken, zal luisteren.

Thans terugkomende tot de materie van dit wetsontwerp, moet ik constateeren, dat er in deze Kamer tegen het beginsel, dat industrialisatie noodzakelijk is, als zoodanig geen bezwaren zijn; integendeel, ik heb onder de sprekers er maar één gehoord, te weten den heer Vervooru, die eigenlijk meende, dat industrialisatie niet van voldoende belang is met het oog op de toekomstige werkverruiming en op het tegenwoordig werkbehoud.

Ook tegen het wetsontwerp heeft de overgrootste meerderheid der sprekers geen bezwaar, al hadden sommigen het ook gaarne anders gezien.

Onder die „sommigen” zou ik eigenlijk, indien ik had kunnen doen, wat ik gewild had, mij zelf ook kunnen scharen, maar gezien de besprekingen, die ik vroeger reeds met particulieren en bankiers gehad heb, ben ik met niet meer dan wat ik hier thans aanbiedt kunnen komen.

Er zijn enkele uitzonderingen en daartoe behooren de heer Wendelaar, de heer Vervooru, de heer Sneevliet en de geachte

(Minister Gelissen.)

afgevaardigde de heer Wijnkoop. Deze heeren hebben allen bezwaren, al zijn de bezwaren, gezien de opvattingen van deze heeren op staatkundig en politiek gebied, van geheel anderen aard.

Bij de besprekingen zijn allereerst punten naar voren gebracht, die van groot belang en ook van groote beteekenis zijn voor de industrialisatie als zoodanig, maar die eigenlijk met dit financieringsontwerp, hetzij niet veel, hetzij in het geheel niet te maken hebben.

De financiering van de industrie, onder welke omstandigheden dan ook, moet men als zoodanig beschouwen.

Men heeft gesproken over aanpassing eenerzijds of devaluatie anderzijds en de daarmee samenhangende rendabiliteitsbasis van het bedrijfsleven.

Ik behoef u niet te zeggen, Mijnheer de Voorzitter, dat ik vanzelfsprekend op het standpunt sta, dat voor zooveel mogelijk ook in dezen tijd een rendabele basis voor ons bedrijfsleven geschapen moet worden. Ik neem in dit opzicht nog geen ander standpunt in dan ik nu ongeveer 1 jaar geleden innam, toen ik voor de Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten een praeadvies uitbracht over de oprichting en bedrijfsvoering van industriebanken. De geachte afgevaardigde de heer van der Putt heeft daarop reeds gewezen en ik wil het hier zelf nog wel eens herhalen.

Ik stond toen op het standpunt, dat voor een blijvende en goede industrialisatie allereerst noodig is, dat ons kosten- en lastenniveau omlaag komt. Ik heb mij toen als volgt uitgedrukt:

„Vooral moge worden opgemerkt, dat elk pogen tot verdere werkverruiming weinig kans op succes heeft, zoolang het kosten- en lastenniveau, waarop wij ons thans in Nederland bevinden, niet verlaagd wordt, hetzij dan door herwaardeering, dit wil zeggen overmeten der waarden, hetzij door wijziging van den meter, wat neerkomt op devaluatie.”

Ik kon er toen nog aan toevoegen:

„Ook wat dit punt betreft, is het niet aan ons een keuze te doen. Een feit is echter, dat of het een of het andere moet worden doorgevoerd.”

Mijnheer de Voorzitter! Op dit standpunt sta ik uiteraard nog. Het verheugt mij intusschen, in aanvulling hierop uit het Februari-nummer van de *Nederlandsche Conjunctuur*, de volgende zinsnede te mogen voorlezen. Onder de lichtpunten, die op blz. 6 genoemd worden, lees ik:

„Hieruit blijkt, dat de aanpassing (het gaat over de nijverheid) aan het wereldprijsniveau toch wel vorderingen heeft gemaakt en het zal zaak zijn op de verdere ontwikkeling hiervan te letten. Men kan hierin het gevolg zien van de niet onbelangrijke loondaling, welke heeft plaats gehad en van voortgaande rationalisatie.”

Het staat er met onze aanpassing dus niet zóó slecht voor, als sommigen meenen te moeten betoogen.

Overigens, voor wat het bedrijfsleven zelf betreft, gezien vooral de financieele structuur daarvan, speelt voor het bedrijfsleven als zoodanig het probleem der vaste lasten lang niet die rol, die de loonen spelen; immers de vaste lasten bedragen, ondanks de steeds toenemende kapitaalintensiviteit van de nijverheid, nog altijd een geringer gedeelte — en nu spreek ik in het algemeen — van den kostprijs dan de loonen. Ik geloof dan ook, dat men beter deed, indien men over devaluatie spreekt, te zeggen, dat men vooral met de devaluatie twee dingen wil bereiken: in de eerste plaats een verlagings van de loonen en in de tweede plaats een verkleining van de marge tusschen groot- en kleinhandelsprijzen en wel ten bate van de groot-handelsprijzen. Als wij het Belgische voorbeeld bezien, dan blijkt, dat de loonen daar van 1929 af tot het begin der devaluatie niet zooveel verlaagd zijn als gedurende de devaluatie zelf; ik meen, dat in de eerste periode, rekening houdende met het indexcijfer, een verlagings van 10 pct heeft plaats gehad en in

202. Oprichting van een naamlooze vennootschap „N. V. Maatschappij voor Industrie-financiering”.

(Minister Gelissen.)

de tweede periode een verlaging van 12 pct. Laat men dan ook eerlijk tegen onze menschen zeggen: het is te doen om de loonen; wij willen de loonen omlaag krijgen en dat willen wij door devaluatie bereiken; laten wij niet alleen naar het probleem der vaste lasten zien, die voor de nijverheid tel quel lang niet die rol spelen. Hetzelfde geldt ook ten aanzien van den middenstand en den groothandel; laten wij dan tegen den middenstand zeggen: straks wordt voor u de marge lager, zie maar naar België.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meende dit, al hoort het hier niet direct bij thuis, toch even in het midden te moeten brengen, omdat daarover gesproken is.

Wat de autarkie betreft, door den geachten afgevaardigde den heer Westerman min of meer bepleit, geloof ik niet, dat de geachte afgevaardigde, die op het gebied, dat ik hier behandel, in zijn proefschrift zoo goed geschreven heeft, ernstig kan meenen, dat Nederland, daarvan zijn wij toch allen overtuigd, autarkie zal kunnen drijven. De heer Westerman zegt: wij hebben niet te kiezen, maar te doen. Ik mag opmerken: wij zijn niet alleen, wij kunnen niet doen wat wij willen. Indien dat wel het geval was, zou het heel gemakkelijk zijn; dit geldt niet alleen voor de productie, niet alleen voor in- en uitvoer, maar voor het geheel van onze economische samenleving en ook voor de handelspolitiek, waarover de geachte afgevaardigde de heer Kortenhorst gesproken heeft.

Wat de handelspolitiek betreft meen ik dit te kunnen en ook te moeten zeggen: wij hebben er bij voortdurend naar gestreefd om de handelsverdragen zóó af te sluiten, dat, ons stellende op het principe der verdeelende rechtvaardigheid, zoveel mogelijk rekening is gehouden met de belangen van de nijverheid, van den landbouw, van de scheepvaart en ook met die van het dienstbetoon in het algemeen, en al valt dan het sluiten van het eene verdrag, zooals dat met Duitschland, hetwelk de geachte afgevaardigde heeft genoemd, sommigen tegen, dan moet toch ook weer gezegd worden, dat het sluiten van andere verdragen, zooals dat, hetwelk is afgesloten met Amerika, velen zeer is meegevallen. Uiteindelijk heeft deze politiek er toch toe geleid, dat voor diegenen, die op het standpunt staan, dat de invoer meer moet worden afgesneden dan de uitvoer, die invoer meer is afgesneden, hetgeen vooral blijkt uit de cijfers na 1933, het jaar, waarin de Londensche conferentie is mislukt.

Verder heeft de geachte afgevaardigde de heer Westerman te recht gevraagd: hoe wilt gij industrialiseeren; moet de Staat dat als zoodanig doen? Neen, Mijnheer de Voorzitter, naar mijn overtuiging moet de particulier de industrie blijven leiden. Dit wil ook weer niet zeggen, dat de Staat slechts de positie van een Etat-gendarme moet innemen. Ik moge hun, die zulks niet weten, zeggen, dat ik in dit opzicht op het standpunt sta van het solidarisme en dat ik dus de taak van den Staat zie als een aanvullende. De Staat moet ingrijpen daar, waar het algemeen belang dat eischt en als het algemeen belang nu eischt, dat de Staat bij de industrialisatie ingrijpt, dan ga ik gaarne met den heer van den Tempel mede en wil ik zoo noodig ook den Staat doen industrialiseeren. Er is overigens tusschen het socialisme en het solidarisme, indien ik het principe, den géstelijken inhoud van beide, op zijde zet, in de practijk veel meer overeenkomst, dan de twee beginletters alléén zouden doen blijken. Ik behoef maar naar een practisch voorbeeld te wijzen: de exploitatie onzer Staatsmijnen in Limburg past zowel in een socialistisch als in een solidaristisch economisch stelsel.

Maar het solidarisme plaatst zich hierbij op het standpunt, dat waar de particulier te kort geschoten is, de Staat het moet doen. Ik kan mij dus voorstellen, dat de heer van den Tempel en ik in menig opzicht, al sta ik op een ander principieel standpunt, practisch toch samen door het leven kunnen wandelen. Vooral in de periode, waarin wij op het oogenblik leven, in een tijd, waarin een groot deel van onzen invoer en een nog groot deel van onzen uitvoer gecontingenteerd is, moet uiteraard de Staat orde op zaken stellen, zoodat de industrialisatie als zoodanig niet in het wilde kan geschieden, maar in overleg met de Overheid moet plaats vinden. Daarom zijn dan ook verschillende

maatregelen, die dat overleg mogelijk maken, voorgesteld en zijn de meeste daarvan reeds genomen. Wat de Overheid echter in elk geval en altijd moet doen, is het scheppen van gunstige voorwaarden voor de industrie. Naar de meening van den een is zij daarin niet geslaagd, naar de meening van anderen minder goed en naar de meening van sommigen behoorlijk. In elk geval heeft de Overheid, d.w.z. de Regeering, in dezen haar plicht gedaan. Wat zou er van onze industrie terechtgekomen zijn, indien wij de contingenteringen niet hadden gehad? Wie zegt, dat wij straks nog niet meer dan thans de Tariefmachtigingswet moeten toepassen? Hoe hebben de exportkredietgaranties gewerkt? Maar naast deze in feite genomen maatregelen zijn er ook nog andere hulpmiddelen, die reeds verwezenlijkt zijn of op het punt staan verwezenlijkt te worden. Gelukkig zijn de meeste reeds een feit geworden. Van zeer groot belang voor onze industrie is ook de economische voorlichtingsdienst. Deze dienst is, wat zijn organisatie betreft, gereed en zal zeer binnenkort in den nieuwen vorm zijn werkzaamheden beginnen. En nu zal men met mij eens zijn, dat de economische voorlichtingsdienst niet geïsoleerd kan werken, maar dat zijn adviezen moeten worden gegeven onder de overkoepeling van een conjunctuur-onderzoek. Wat helpen adviezen en bepaalde gegevens ten opzichte van marktmogelijkheden, indien de conjunctuur omslaat op het oogenblik, waarop het advies gerealiseerd wordt? Vandaar ook, dat besprekingen gaande zijn met het Centraal Bureau voor de Statistiek om aldus meer aandacht dan voorheen aan het conjunctuuronderzoek te wijden. Voor de industrie is ook van belang een economisch-technologische exploratiedienst. Die dienst is ook gereed. Elke provincie heeft thans haar economisch-technologisch instituut, dat exploreert, adviseert en in nationaal verband met het centraal bureau op mijn Departement samenwerkt.

Deze dienst heeft nu, in de eene provincie meer, in de andere minder, belangrijk werk voor het land en voor de industrie kunnen verrichten. Verder hebben wij de Ordeningswet, waarvan de industrie nog maar zeer weinig gebruik gemaakt heeft. Er zijn pas enkele aanvragen bij mij binnengekomen om ondernemersovereenkomsten te bekrachtigen, eigenlijk maar twee, die au serieux te nemen zijn en deze zijn thans om advies bij de commissie ex art. 8, de commissie-Lieftinck, in onderzoek.

Wat de financiering betreft, het onderhavige wetsontwerp bedoelt de industrie ten aanzien der kredietvoorziening op langen termijn te gemoet te komen. Omtrent de vestigingswet voor de nijverheid moge ik mededeelen, dat deze wet thans om advies is bij den Economischen Raad en naar ik hoop eerlang de Kamer zal bereiken.

Nu zegt de geachte afgevaardigde de heer Westerman: gij moet een bestek maken, gij moet eerst uitlijnen wat gij wilt doen. Maar er is geen architect en ook geen aannemer, die met zijn bestek, met zijn begrooting of met zijn plannen komt, voordat hij het instrumentarium heeft, dat voor het uitwerken noodig is. Welnu, dat instrumentarium is bijna gereed en als één van de onderdeelen van het instrumentarium geldt dan ook het wetsontwerp, dat thans hier besproken wordt.

Verder is in die algemeene bespreking, die het eigenlijke onderwerp van de industrialisatie van nabij raakt, ter sprake gekomen door de geachte afgevaardigden de heeren Schilthuis en Smeenk de verhouding van export en import en door den geachten afgevaardigde den heer van Voorst tot Voorst de landbouwexport en de exportmogelijkheden. Ik zou deze vraag willen stellen: welk land — ik schakel Japan niet eens uit — exporteert op het oogenblik nog wel rendabel? Het is de Kamer naar ik aanneem evenzeer als mij bekend, dat Engeland zijn kolenexport niet rendabel kan maken, dat de export der katoenindustrie uit Engeland niet loonend is, dat Japan verschillende artikelen niet rendabel kan exporteeren, en, wat Duitschland betreft, een groot gedeelte van den export niet rendabel is. Men behoeft maar te vergelijken den prijs van die artikelen op de eigen markt met dien op de Nederlandsche markt. Als voorbeeld moge dienen de buizenexport uit Frankrijk en Duitschland. Als men ziet tegen welken prijs die buizen — ik

(Minister Gelissen.)

bedoel naadlooze en gelaschte buizen — in Nederland worden aangeboden en tegen welken prijs dezelfde buizen in het eigen land, d.w.z. het land, waar zij vervaardigd worden, verkocht worden, dan ziet men niet alleen daaraan, maar ook aan de hand eener bedrijfscalculatie, dat ook andere landen niet altijd van een rendabelen export kunnen spreken.

Als men vraagt: hoe wilt gij industrialiseeren, dan antwoord ik: zooveel als maar eenigszins mogelijk is voor de eigen markt en voor zoover het daarna nog mogelijk is voor den export. Men kan natuurlijk zeggen: als gij bepaalde artikelen, die eerst geïmporteerd werden, hier maakt, zal dat den export van andere artikelen tegengaan. Dat is maar ten deele waar. Dat is natuurlijk waar voor die artikelen, die onder de contingentteering vallen, die in de handelsverdragen zijn genoemd. Dat is in het algemeen niet waar voor de artikelen, die daarbuiten vallen, en dat is ook niet waar voor die markten, waarop wij nog zeer actief zijn, en ook niet voor nieuwe markten, die wij nog kunnen veroveren. Men zal vragen: welke nieuwe markten kunt gij veroveren? Ik moge aanbevelen de lezing van een zeer lezenswaardig artikel van den heer Heny, geschreven in *De Driehoek* van de maand Februari, waarin hij heeft aangegeven, hoe naar verschillende landen de Nederlandsche export in het jaar 1935 is kunnen toenemen.

De geachte afgevaardigde de heer van Voorst tot Voorst heeft mij gevraagd: wilt gij dien industrie-export tegenover den landbouwexport zetten?

Als dat in het belang van het land is, als deze structuurverandering inderdaad moet worden doorgevoerd, dan is het beter, dat een rendabele industrie-export gesteld wordt tegenover een onrendabelen landbouwexport. Daarmede zal ook de landbouw het, naar ik aanneem, eens zijn.

Een algemeen punt, dat ter sprake kwam, is: indien het de industrie naar behoren gaat, is er geen behoefte aan krediet. Het is dan wel merkwaardig — ik kom hierop overigens in mijn eigenlijke betoog nader terug — dat juist in den tijd van hoogconjunctuur een groot aantal bevoegde stemmen in Nederland is opgegaan voor oprichting van een industriebank. Het was in het jaar 1927, dat ik er zelf voor het eerst over gesproken heb, het was in het jaar 1929, dat de heer Fentener van Vlissingen, bijgevallen door de heeren Waller en Stork, zijn bekende rede heeft gehouden in het Koninklijk Instituut van Ingenieurs en het was in het jaar 1930, dat de commissie, waarover de geachte afgevaardigde de heer van den Tempel gesproken heeft, werd ingesteld onder voorzitterschap van den heer Fentener van Vlissingen om een plan uit te werken voor een nationale Nederlandsche financieringsmaatschappij, d.w.z. voor een industriebank. Het is juist in dien tijd, dat de behoefte in ons land aan een financieringsmaatschappij het sterkst gevoeld en bij herhaling zoo krachtig door dr. van den Tempel verdedigd werd. Dat wil niet zeggen, in mijn oogen althans, dat die behoefte nu minder sterk is.

Mijnheer de Voorzitter! De industrie-financiering is geen doel in zich zelf, maar middel ter bevordering van een goede industriepolitiek, welke industriepolitiek meer een onderdeel van de algemeene economische politiek is, evenals de landbouwpolitiek, de handelspolitiek, de monetaire politiek, en de kapitaalbelegingspolitiek. Naast een financieringsinstituut voor de industrie is, zooals ik gezegd heb, noodig een economische voorlichtingsdienst, een instituut voor conjunctuur- en marktanalyse, een economisch-technologische exploratiedienst, die gereed is en die straks aan den heer Vervoorn, naar ik hoop, de nieuwe artikelen, waarnaar hij heeft gevraagd, zal kunnen opnoemen, een vestigingwet, die het Departement heeft verlaten er bij den Economischen Raad is, en een verdere ordening via de ordeningswet, waartoe de gelegenheid ruimschoots bestaat, maar waarvan door de grootere industrieën weinig gebruik gemaakt wordt. Alleen kleinere industrieën, vooral middenstanders, die voor de binnenslandsche markt werken, doen wel eens pogingen om langs de ordeningswet het prijenniveau zoo hoog mogelijk op te voeren. Het is wel merkwaardig, dat juist in dit verband de toepassing van die ordeningswet gevraagd wordt om de prijzen te stabiliseeren, om de prijzen zoo hoog mogelijk te krijgen. Als zoo-

danig dus eigenlijk niets anders dan wat de kartelleering beoogt ten opzichte van de grootere bedrijven, nl. bij de kapitaal-intensieve bedrijven een zoo goed mogelijke aaneensluiting te krijgen ten einde de stabiliteit van het bedrijf te vergroten, de productie zoo constant mogelijk te houden, waardoor de vaste kosten zoo laag mogelijk drukken op de productie-eenheid. Het is de kleine nijverheid, ook de middenstand, die dit voorbeeld thans tracht te volgen.

De geachte afgevaardigde de heer Vervoorn heeft gezegd, dat hij aan de industrialisatie geen groote beteekenis toekent met het oog op werkverruiming en werkbehoud. De geachte afgevaardigden de heeren van den Tempel en Smeenk hebben er te recht op gewezen, dat dit onjuist is.

Ik moge hier nog enkele cijfers, die al vaker genoemd zijn, maar die toch belangrijk genoeg zijn om nog eens gegeven te worden, noemen.

Nederland heeft een bevolkingsdichtheid van ongeveer 250 menschen per km². Het is op België na het dichtst bevolkte land van Europa, maar het heeft met België een heel groot verschilpunt, een verschilpunt, dat ik constateer zonder commentaar, en wel dit. De bevolking van Nederland neemt jaarlijks toe met bijna 100 000 personen, en die van België met slechts 27 000 personen. In Nederland staan er elk jaar 40 000 gereed om een boterham in een of anderen beroepstak, in België slechts 11 000, terwijl uit Nederland minder menschen zijn geëmigreerd in den laatsten tijd dan uit België.

Voor een land met een zoo groote bevolkingsdichtheid en een zoo groot bevolkingsaccres biedt eigenlijk alleen de industrie nog maar bestaansmogelijkheden, en parallel aan de industrie-uitbreiding, uitbreiding van den handel. Dit wordt overigens zeer duidelijk door de geschiedenis der beroepsstatistiek van de laatste jaren bewezen. Wij weten, dat in de industrie 39 pct. van de bevolking een bestaan vindt, in den landbouw 20 pct., in den handel 12 pct. en in het verkeerswezen 9 pct. Zestig pct. van de bevolking vindt dus haar bestaan in handel en industrie. Het is natuurlijk als een zeer gelukkig verschijnsel te constateren en ook te noemen, dat een gedeelte van de industrie de grondstoffen uit den landbouw betreft.

En hoe is het nu, als wij de laatste 30 jaren overzien, met het accres? In 1899 werkten 525 000 personen in den landbouw, in de industrie 500 000. In dien tijd werkten dus meer personen in den landbouw dan in de industrie. In 1930 werkten in den landbouw 639 000 personen, een stijging dus ten opzichte van 1899 van 22 pct. In 1930 werkten in de industrie rond 1 200 000 personen, een stijging dus ten opzichte van het juist genoemde jaar van 147 pct., en in dezen tijd steeg het bevolkingscijfer met 76 pct.

Deze cijfers mogen den geachten afgevaardigde den heer Vervoorn duidelijk aantoonen, dat industrialisatie, zooals ook andere sprekers over dit onderwerp hebben betoogd, en bij welk betoog ik mij zeer gaarne aansluit, noodig is met het oog op werkbehoud en toekomstige werkverruiming. Maar ook uit andere cijfers blijkt het. Indien wij de samenstelling van onzen uitvoer nagaan, dan zien wij, dat de verhouding van den uitvoer van de landbouw-, tuinbouw- en veeteeltproducten enerzijds en die van de industrieproducten anderzijds in 1913 was 1 : 1, in 1927 reeds 2 : 3, en in 1935 1 : 2. Onze uitvoer bedroeg in 1935 675 miljoen gulden. Hiervan was voor 260 miljoen aan landbouwproducten en voor 415 miljoen aan industrieproducten. Ook uit deze cijfers blijkt duidelijk de groote beteekenis van de industrie voor Nederland.

Nu heb ik uiteraard deze cijfers niet gegeven om den landbouw als minder belangrijk voor te stellen. Neen, er is tusschen de landbouw- en industrie-ontwikkeling een wisselwerking. Deze takken van volksbestaan kunnen niet geïsoleerd groeien, maar groeien, indien zij gezamenlijk opgroeien, eigenlijk het beste. Het industrialisatieproces is overigens niet een proces op korten termijn; het is er een van lange jaren, dit blijkt trouwens uit de cijfers, die ik zoo juist heb gegeven, en het is dus zaak het instrumentarium te scheppen, dat noodig is om de industrialisatie zoo goed mogelijk te bevorderen; indien daarbij in het

202. Oprichting van een naamlooze vennootschap „N. V. Maatschappij voor Industrie-financiering”.

(Minister Gellissen.)

algemeen belang Staatshulp noodig is, dan ben ik de eerste om dat te bepleiten en mogelijk te maken.

Overigens moeten wij, en dit mag ook hier nog wel eens gezegd worden, de industrie zien in het teeken van geboren worden en sterven. Dit geldt niet alleen voor de industrieën zelf, maar ook voor de procédés, die in de verschillende fabrieken worden toegepast, volgens welke de producten der nijverheid worden gemaakt. Ook daarom is een goed instrumentarium, dat de industrie kan dienen in haar groei- en ontwikkelingsproces, in ons land van belang.

Mijnheer de Voorzitter! Als onderdeel van dat instrumentarium zie ik dan het hier voor de Kamer te verdedigen wetsontwerp, indien dit het mocht brengen tot wet.

Wat is nu het doel van de financieringsmaatschappij, zoals hier thans voorgesteld. Het doel is geen ander dan een goede financiering van grond, gebouwen en zich daarin bevindende machines voor de industrie mogelijk te maken. Dat is het doel ten opzichte van de industrie, maar het doel, en dat is niet minder belangrijk, is ook om te voorkomen, dat nationaal vermogen in den vorm van industriekapitaal verspild wordt. Deze medaille heeft dus, evenals alle medailles, ook haar twee zijden.

Nu kan men vragen, en het is goed om deze vraag, daar ze in het betoog nog wel eens terugkomt, direct te beantwoorden, aan welke soort krediet heeft de industrie behoefte? De industrie heeft eigenlijk behoefte aan drie soorten van krediet. In de eerste plaats aan krediet voor de financiering van het loopende bedrijf, het zg. korte geld, dat noodig is voor den aankoop van grondstoffen, uitbetaling van loonen, voor de financiering van kort loopende vorderingen, die nog niet voldaan zijn. Voor wat dit gedeelte der financiering betreft, voldoen onze banken naar mijn oprechte overtuiging volkomen aan de behoefte, die de industrie hieromtrent heeft, en ik voeg er hier gaarne aan toe, dat onze depositobanken er zoo goed aan gedaan hebben, en hiervoor moet aan de banken een eeresalut gebracht worden, dat zij zich nooit hebben willen bewegen, althans sporadisch, op het gebied van de financiering investeringen. Ik zal dat straks nog nader bewijzen.

In de tweede plaats heeft de industrie behoefte aan kredieten op middelmatig langen termijn, bijv. leverancierskredieten, welke langer dan bijv. een half jaar duren, kredieten voor verbetering van het bedrijf, verbeteringen die winstgevend zijn, zoodat de hierin belegde gelden zich op grond van de gemaakte winsten vlugger reproduceeren dan andere investaties.

In de derde plaats, en dat zijn de kredieten of deelnemingen in het kapitaal, waar het hier om gaat, heeft de industrie behoefte aan middelen op langen termijn voor de financiering van den aankoop van grond, gebouwen en machines.

Is er nu in die behoefte aan lang geld op goede wijze in Nederland voorzien? Naar mijn meening en naar die van vele sprekers, en hier beroep ik mij nog eens gaarne op den heer van den Tempel, die dit onderwerp zoo vaak bepleit en besproken heeft, niet en ook niet naar de meening van de bankiers zelf en evenmin naar de meening van de industrie. Dit is zeer duidelijk gebleken uit een onderzoek, dat enkele jaren geleden op initiatief van het economisch-technologisch instituut in Limburg is ingesteld, van welk onderzoek de resultaten in een rapport zijn vastgelegd.

Maar dit is ook het geval op grond van de redevoeringen, die wij hebben kunnen beluisteren van nog vele andere deskundigen. Naar mijn meening is er in Nederland behoefte aan financieringslichamen ter voorziening in de langgeldbehoefte van de industrie. Nu denk ik vooral aan de kleine en midden-industrie, in den laatsten tijd echter ook aan de grootindustrie. Vroeger konden de groote industrieën een beroep doen op de kapitaalmarkt. Op het oogenblik is dat, zooals wij weten, practisch niet het geval. Waarom hebben onze depositobanken zich niet op dat gebied bewogen en waarom hebben zij dat, naar mijn meening, te recht niet gedaan?

Er wordt van verschillende zijden wel eens betoogd, dat onze banken te kort hebben geschoten. Ik heb dat vaak, indien ik over dit onderwerp elders kon spreken, kunnen hooren in de debatten, die dan gevoerd werden. Onze banken hebben, indien ik eigen kapitaal en reserve uitschakel, slechts te beschikken

over de depositogelden, die haar op korten termijn ter beschikking zijn gesteld. Nu is het zeer onjuist en strijdig met het principe van een gezonde liquiditeit, indien de banken die depositogelden op langen termijn aan de industrie ter beschikking zouden stellen. Het is dus volkomen te recht en volkomen juist, dat het Nederlandsche bankwezen heeft gezegd: neen, daar blijven wij met onze vingers af, en indien men zich wel eens vergist heeft zooals in de jaren na den oorlog, dan heeft zulks op ondubbelzinnige wijze tot debacles geleid, en ik meen dan ook, dat daar de bakermat ligt van het woord „stroppebanken”. Ook in andere landen zooals Duitschland, Oostenrijk en België heeft de financiering van de industrie op langen termijn, met kort opgenomen geld, tot stroppen, althans, zooals in België, tot naderende stroppen geleid, daar zijn de stroppen ondervangen door een ingrijpen van de Nationale Bank voor credietverleening aan de nijverheid, echter met Staatssteun.

Te recht merkt de heer Crena de Iongh in zijn rede, die hij in 1929, dus in het beste jaar van de hoogconjunctuur, in het Koninklijk Instituut heeft gehouden, op, dat de bankiers van anderen geld opnemen, met het doel dat geld op het oogenblik — en daar komt het op aan —, dat de anderen dat contractueel verlangen, weer terug te kunnen geven. De bankiers moeten in de eerste plaats letten op de liquiditeit en natuurlijk ook op rendement en risico. Zij moeten het geld op het juiste moment kunnen teruggeven. Vandaar dan ook, dat de depositobanken, indien zij hiervoor (eigen kapitaal en reserves zijn daar niet voor) de belegde gelden niet mogen gebruiken, zich niet op dat gebied moeten gaan bewegen.

Wel hebben de Nederlandsche grootbanken de grootindustrie gediend als intermediair op het gebied van de langgeldvoorziening. Dat is herhaaldelijk gebeurd, hetzij door het mogelijk maken van emissies, hetzij door in anticipatie op een emissie, gelden aan de industrie te verstrekken. Van groot belang is, dat wij bij de oprichting van een financieringsmaatschappij een scherp onderscheid maken en dan niet alleen in administratieve zin, maar ook juridisch, tusschen langgeldbanken en kortgeldbanken. Indien wij daarvan twee afzonderlijke rechtspersonen maken, dan ben ik overtuigd, dat stroppen, zooals de banken gehad hebben bij de financiering van de industrie op langen termijn, vrijwel tot een zeer klein minimum beperkt zullen blijven. Iedereen, die wat doet, maakt fouten. Een depositobank heeft stroppen met de kortgeldvoorziening en zoo zullen ook de industriebanken hier en daar stroppen hebben bij de langgeldvoorziening. Maar daarvoor moet men zorgen, dat men een reserve heeft en ik ben, voor wat de regeling in dit wetsontwerp betreft, overtuigd, dat daarin voldoende is voorzien. Ook, en dat is in de debatten niet voldoende tot zijn recht gekomen, moet men een zeer scherp onderscheid maken tusschen het steunen van de industrie à fonds perdu, steun op andere wijze, en het financieren van de industrie.

Het is ook noodig, dit scherpe onderscheid te maken, omdat een industriebank niet is een crisisinstelling, zooals de heer Wendelaar wenscht, maar een instelling, die wij mijns inziens blijvend noodig zullen hebben in den industrieelen opbouw van het vaderlandsche industrie-apparaat.

Wat moet de industriebank niet doen? De industriebank moet, algemeen gesproken, niet komen op het terrein van de andere banken; zij moet zich niet bezighouden met kortlopende kredieten, zij moet geen deposito's aannemen, geen wissels disconteren, geen valutahandel en geen effectenhandel drijven, kortom, zij moet niet doen wat speciaal tot het terrein behoort van de depositobanken. Wel is in de toekomst noodig een goede samenwerking tusschen de banken en de industriebank, omdat men hierdoor den debiteur en zijn bedrijf zoo goed mogelijk kan leeren kennen.

In dit verband heeft de geachte afgevaardigde de heer Schilt-huis mij gevraagd, of het mogelijk is, dat de industriebank voor kredieten op middelmatig langen termijn — indien zij die niet verleent — borg blijft. Naar mijn opvatting is dat inderdaad op grond van art. 2 der statuten mogelijk, al zou ik het zelf tot een minimum beperkt willen zien. Een dergelijke steun moet in het algemeen niet gegeven worden door de financieringsmaatschappij; voor dit soort van steun kan thans de crisisinstelling, „het Werkfonds”, eventueel beter optreden.

202. Oprichting van een naamlooze vennootschap „N. V. Maatschappij voor Industrie-financiering“.

(Minister Gelissen.)

Ik moge nu een antwoord geven op enkele meer concrete vragen, die de geachte afgevaardigde de heer Wendelaar tot mij heeft gericht. De geachte afgevaardigde heeft mij gevraagd: is deze bank een blijvertje of is het een tijdelijke maatregel? Hij heeft zelf al het antwoord gegeven, en gezegd: het is een blijvende maatregel, en daarom heb ik er ernstig bezwaar tegen. Ik kan den geachten afgevaardigde niet anders zeggen dan dat het inderdaad mijn bedoeling is, evenals in het buitenland — ik wijs op Zweden, op Noorwegen, op Engeland, ik wijs op hetgeen in België geschiedt van 1919 af en op de bedrijfsbanken in Zwitserland en in Frankrijk —, om bijvend een financieringsmaatschappij ten behoeve van onze nationale nijverheid in het leven te roepen.

Voorts heeft de geachte afgevaardigde gevraagd: schept gij hier niet een onrechtvaardigheid? Ik geloof, dat de geachte afgevaardigde hier doelt op het scheppen van voorkeursposities. Maar indien men aan den eenen kredietaanvrager dezelfde voorwaarden stelt als aan den anderen, kan men nooit voorkeursposities scheppen. Industrie A vraagt een krediet aan en industrie B vraagt eveneens een krediet. Wanneer nu industrie B dat krediet kan nemen op dezelfde voorwaarden als industrie A, met dezelfde aflossingstermijnen en tegen dezelfde rente, mits zij ook dezelfde zekerheid kan bieden, dan krijgt zij dat krediet ook. Op die manier schep ik toch geen voorkeurspositie?

De derde vraag was: gij keert u tegen financiering van investeringen met kort geld; gaat gij dat nu niet zelf doen, omdat gij het geld, noodig voor de financiering, krijgt door middel van schatkistpapier?

Mijnheer de Voorzitter! De geachte afgevaardigde weet evengoed als ik, dat de Staat, zoodra daarvoor gelegenheid is, de op korten termijn opgenomen geldbedragen in bepaalde quoten omzet in lang geld en dat de Staat ten opzichte van het krediet in een heel andere positie verkeert dan wie ook.

Dan heeft de geachte afgevaardigde zich gekeerd tegen het preferent verklaren van de vorderingen van de financieringsmaatschappij en hij zeide, dat hierdoor het particulier initiatief geschaad zou worden. Ik meen, dat wij de quaestie iets anders moeten stellen. Meestal is het in dit geval „to be or not to be“. Dat leert de practijk, die ik in Limburg en ook hier bij het Werkfonds reeds heb opgedaan. Ik geloof te mogen zeggen, dat particulieren de voorkeur geven aan achterstelling van hun vordering, wat aflossing en rente betreft, boven heelemaal niets of zoogoed als niets. Wij mogen ons op de wel is waar kleine practijk van de nog korte voorgeschiedenis in dezen wel beroepen.

Dan is hier het woord „stropfenbank“, dat ik nu al vijf jaar heb gehoord, ofschoon ik nog maar weinig stropfen heb gezien, althans niet meer dan elders in gelijke omstandigheden, opnieuw uitgesproken. Ja, stropfen zijn in het ondermaansche bij geen enkele instelling uitgesloten, dus ook niet bij de financieringsmaatschappij. Maar moet men nu, omdat stropfen niet uitgesloten zijn, geen enkele bank — ik spreek nu niet uitsluitend van een industriebank — oprichten? Stel u eens voor, dat de oprichters van gewone banken hadden gezegd: het is niet uitgesloten, dat wij stropfen krijgen, laten wij dus maar geen bank oprichten! Naarmate ons adviesapparaat beter is, zullen de kansen op stropfen ook geringer worden, maar uiteraard zal iedere financieringsmaatschappij stropfen kunnen krijgen. Het is ook niet zoo erg, als dat eens gebeurt, want dat maant tot voortdurende omzichtigheid en voorzichtigheid en het kweken van reserves.

Dan zijn er practische bezwaren door den heer Wendelaar naar voren gebracht. De geachte afgevaardigde vroeg: hoe blijft de industrie-financiering vrij van politieke invloeden. Ik mag misschien hier een vergelijking maken tusschen de financiering en contingentteering: naar mijn innige overtuiging is bij de contingentteering, waarbij het ook betreft Katholieke en niet Katholieke industrieën, of liever — want industrieën hebben geen godsdienst — tusschen industrieën, waarbij Katholieken en niet Katholieken betrokken zijn, geen sprake geweest, dat politieke invloeden daarbij ooit een rol hebben gespeeld. Waarom de politiek bij de financiering dan wel een rol zou spelen, ontgaat mij.

De heer Wendelaar: Omdat daarbij het financieel belang van den Staat gaat spelen. De Staat zit er met zijn geld in en moet dat terug zien te krijgen.

De heer Gelissen, Minister van Handel, Nijverheid en Scheepvaart: Pardon, dat is een ander punt, dat is punt 2. De geachte afgevaardigde heeft gezegd: als de Staat met zijn geld in een bepaalde industrie zit, zal hij ten aanzien van die industrie met zijn handelspolitieke maatregelen dan niet anders doen dan ten aanzien van industrieën, waar de Staat niet met zijn geld in zit? Waarom zou de Staat dat doen? Hij mocht toch dat kleine geldelijk belang zien in het groote algemeen belang, dat bij de handelspolitiek betrokken is. Nu acht ik het uitgesloten, dat een Regeering, welke ook, haar eigen kleine geldelijk belangetje — want in vergelijking met het algemeen belang is dat geldbelang altijd klein — zou laten prevaleeren boven het groote algemeen belang, dat altijd bij contingentteering en andere handelspolitieke maatregelen betrokken is. Bij contingentteeringen b.v. ziet men, dat de industrie er van profiteert, terwijl de handel er nadeel van ondervindt; bij de Tarief-machtigingswet ziet men eveneens, dat de industrie er van profiteert, de handel er schade van heeft. Daarbij gaat het altijd om heel groote, algemeene belangen. Nu kan ik niet goed zien, dat een Regeering, welke dan ook, hetzij van partijgenooten van den heer Wendelaar, hetzij van den heer van den Tempel, die grotere belangen zou opofferen aan een kleiner geldelijk belang. Men kan zoo een geval theoretisch construeeren, maar met de theoretische constructie is het bewijs nog niet geleverd; het is hier een beetje: gegeven een conclusie, gevraagd een redeneering. Maar die redeneering moet de geachte afgevaardigde van mij niet vragen, want ik kan hem die niet geven.

Dan komt nog het gevaar voor protectie, voor vriendjesdiensten. Hier zou ik weer hetzelfde willen zeggen als ten opzichte van de contingentteeringen, want ook hierbij is nooit een geval geconstateerd van vriendjesdiensten. De contingentteeringen bedoelen een hulp aan de nijverheid en de financiering bedoelt eveneens hulp aan de nijverheid. Mij beroepende op het eerste, meen ik te kunnen zeggen, dat ook bij die financiering geen vriendjesdiensten — daarvoor staan trouwens onze ambtenaren en degenen, die dit apparaat hanteeren, te hoog — tot uitdrukking zullen komen.

Dit zijn de bezwaren, door den geachten afgevaardigde den heer Wendelaar naar voren gebracht. Als u het toestaat, Mijnheer de Voorzitter, wil ik uiteraard straks bij de replieken nog eens gaarne met den geachten afgevaardigde van gedachten wisselen, maar ik hoop, dat de geachte afgevaardigde thans een kiem van overtuiging in zijn binnenste voelt opkomen.

De geachte afgevaardigde heeft gezegd: waarom neemt gij niet het Engelsche systeem? U weet, dat ik de taak van den Staat als een aanvullende zie, en zoo heb die taak ook ten opzichte van dit ontwerp gezien. Hadde ik niet vijf jaar lang met dezen hamer op dit aambeeld gehamerd, dan zou ik nu nog eens aan den heer Wendelaar willen zeggen: ik wil dat nog wel eens onderzoeken, maar er zijn zooveel besprekingen gevoerd met belanghebbenden, met particulieren, met de industrie en met banken, dat ik op het oogenblik niet kan aannemen, dat thans te verwezenlijken zou zijn, wat de heer van den Tempel en ook ik zoo gaarne zouden zien, want ik ben het met den heer van den Tempel eens, dat het plan, gemaakt door de commissie-Fentener van Vlissingen, en hierop lijkt het Engelsche, beter is dan dit, maar ik heb thans het goede bij gebrek aan het betere moeten voorstellen. Dat neemt niet weg, dat in deze constructie het fundament gelegd is om te krijgen, wat de heer van den Tempel en ik samen gaarne zouden zien en waarom de heer Wendelaar vraagt.

Waarom is nu, deze vraag wil ik nog gaarne speciaal richten tot den geachten afgevaardigde den heer Wendelaar, een industriebank noodig?

In de allereerste plaats voor diegenen, die vertrouwen hebben in de uitlatingen van bij uitstek deskundigen; van menschen als Fentener van Vlissingen, wijlen Stork en dr. Waller; omdat

202. Oprichting van een naamlooze vennootschap „N. V. Maatschappij voor Industrie-financiering”.

(Minister Gelissen.)

grootindustrielen er om geroepen hebben, omdat zij er voor geargumenteerde hebben in hun redevoeringen.

In de tweede plaats blijkens de gepubliceerde rapporten, uitgebracht door het economisch-technologisch instituut in Limburg.

In de derde plaats omdat de industrie steeds meer behoefte aan kapitaal zal krijgen dan voorheen het geval is geweest. Wij zien in elke industrie, dank zij de ontwikkeling der natuurwetenschap, het proces der rationalisatie, dat met zich meebrengt investering voor machines, voortdurend voortgang maken. De industrie wordt daardoor kapitaalintensiever, heeft steeds meer behoefte aan kapitaal. Het is daarom van belang, dat een financieringsinstituut daarvoor in het leven wordt geroepen.

In de vierde plaats om te voorkomen, ik mocht hierop in het begin reeds de aandacht vestigen, de vernietiging van nationaal vermogen in den vorm van industriekapitaal. Immers, heel veel menschen beleggen en belegden zonder voorafgaand onderzoek in de grootindustrie en in de kleinindustrie, maar een industriebank verordert voorafgaand onderzoek.

Nu kom ik vanzelf op de voordeelen, die een industriebank heeft. Dat zijn in de eerste plaats voordeelen voor de nijverheid. Er is een positief voordeel, omdat zij de nijverheid kredieten kan brengen en vergeef mij de tegenstelling, een negatief voordeel, omdat zij vaak de nijverheid kan terughouden van onnoodige niet rendabele investering. Zij kan verder bemiddelend optreden bij kredietverleening op deelneming in het kapitaal.

Op de tweede plaats voor de banken. Een industriebank is van voordeel voor de depositobanken en waarom? Als zij aan haar doelstelling en taak beantwoordt, dan zorgt zij voor het behoud van bestaande industrieën en de vestiging van nieuwe industrieën en dan krijgen de banken gelegenheid om aan die behouden gebleven of nieuwgevestigde industrieën kort geld te verstrekken en kunnen zij op die wijze meer inkomsten krijgen. Maar ook aan den particulieren belegger, vooral den belegger in klein- en middenindustrie, en waarom? Zij stelt hem in staat om te beleggen na voorafgaand onderzoek; immers, er is een uitgebreide onderzoeksdienst in het leven geroepen, mede ten behoeve der industrie-financieringsmaatschappij. Zij stelt in staat om te beleggen onder voortdurende controle, ook iets van groot belang, van veel grooter belang dan het bijwonen van een aandeelhoudersvergadering, om daar alleen te komen stemmen en te vragen. Zij zorgt er voor, dat de gelden in verschillende industrieën belegd zijn, waardoor dus een groote diversiteit en daardoor een grootere zekerheid verkregen is. Men kan nu eenmaal in het leven beter op tien teenen dan op één voet staan en ten derde, zij stelt den belegger in staat om in klein- en middenindustrie zoo te beleggen, dat die beleggingen niet bevroren zijn. Immers, het moet de bedoeling van deze financieringsmaatschappij zijn, indien zij straks van dit stadium in een ander komt, haar aandelen aan de markt te brengen, zoodat men dus evenals als dat bij een investmentmaatschappij het geval is, in deze maatschappij kan beleggen; deze beleggingen worden doorgegeven aan de kleinindustrie, maar nu zijn beleggingen via de aandelen der financieringsmaatschappij niet bevroren, maar verhandelbaar. Iemand die wel eens geld in een familiezaak heeft gehad, weet van hoe groote betekenis dit punt is.

In het algemeen bedoelt dan nog de industriebank de mobilisatie van het kapitaal ten behoeve van de nijverheid en het aankweken van een industriele mentaliteit, die wij in Nederland, ondanks het feit, dat 40 procent onzer bevolking haar inkomen heeft uit de industrie, nog steeds niet hebben. Die mentaliteit, die uit zich, en nu kan ik geen namen noemen, aan de hand der volgende verschijnselen: Men kweekt een industrie op, zij wordt behoorlijk, geeft een goed dividend, de aandelen hebben in verhouding tot dat dividend een behoorlijken koers en men verkoopt, hetzij gedwongen, geheel of half, of ongedwongen, het bedrijf aan het buitenland. Dit is handelsmentaliteit en geen industriele. Ik heb dat herhaaldelijk kunnen zien, dit

komt m. i., omdat de echte industriele mentaliteit nog niet bij alle Nederlandsche industrieelen aanwezig is.

Nu is er wel gezegd, vroeger was er toch ook kapitaal aanwezig voor de Nederlandsche nijverheid. Neen, Mijnheer de Voorzitter, gij behoeft maar met mij bij Eijsden Nederland binnen te komen om te zien, dat in Eijsden de zinkwitfabriek opgericht is met buitenlandsch kapitaal en als ge dan in Maastricht komt, ziet ge de E.N.C.I. opgericht met buitenlandsch kapitaal, de cemariek- en zinkwitfabriek eveneens; ge gaat verder en komt in de mijnstreek en ziet daar met uitzondering van de Staatsmijnen, alle mijnen opgericht met buitenlandsch kapitaal; ge komt in Brabant, waar ge de zinkfabriek in Budel ziet, opgericht met buitenlandsch kapitaal, de lucifersfabrieken in Eindhoven en Breda, overgenomen met buitenlandsch kapitaal en zoo kan ik doorgaan.

Ik zeg niet dat ik daar per se tegen ben, maar ik zou het beter vinden dat het Nederlandsch kapitaalbezit, in stee van het risico te loopen verbonden aan beleggingen in het buitenland — ik behoef maar even naar het Oosten te zien —, gelegenheid zou vinden dat kapitaal te beleggen in eigen land en daarvoor ook kan een financieringsinstituut als dit belangrijke diensten bewijzen aan den belegger en daardoor aan het Nederlandsche kapitaal.

Waar de particulieren ten deze het initiatief niet genomen hebben, heb ik gemeend — en het heeft mij genoegen gedaan, dat ik in het algemeen gesproken, daarmede instemming heb mogen verkrijgen — het initiatief door de Overheid te doen nemen. De Overheid heeft dus hier de haar toekomstige aanvullende taak op zich genomen en het initiatief daar genomen, waar de particulier te kort is geschoten. En waarom heeft zij dat mogen doen? Niet alleen om de zoojuist door mij genoemde redenen, maar ook omdat de Overheid groot belang heeft bij de vervolmaking van ons bank- en kredietwezen en een, zoo mogelijk, grooter belang bij de instandhouding en de uitbreiding van de industrie heeft, alsmede bij het zoojuist door mij genoemde kweken van een industriele mentaliteit in ons land.

Men kan natuurlijk over den organisatievorm van meening verschillen, maar als ik mij de debatten goed herinner, waren allen, op een enkele uitzondering na, het eens met den voorgestelden vorm van een naamlooze vennootschap. Ik meen, dat alleen de heer Vervoorn tegen dezen vorm, omdat die kan leiden tot misbruiken, bezwaren heeft.

Wel was er omtrent de samenstelling van het bestuur verschil van meening tusschen de geachte afgevaardigden de heeren van den Tempel en Kortenhorst en mij. Voorgesteld is een bestuur en een directie. De geachte afgevaardigde zal het wel met mij eens zijn, dat het dagelijksche werk door de directie wordt gedaan en dat het bestuur eigenlijk een functie vervult, die wel grooter is dan, maar ten naastenbij te vergelijken is met de functie van den raad van commissarissen van een naamlooze vennootschap.

Nu heb ik mij in dezen misschien ietwat te veel op het standpunt gesteld — het klinkt in dit verband eigenaardig — van den particulieren ondernemer te weten, als men ergens zelf veel geld in steekt, moet men meer dan één „finger in the pie” hebben. Zoolang het Rijk zoo'n groot aandeel in deze financieringsmaatschappij heeft, is het naar mijn meening volkomen gerechtvaardigd, dat n'en déplaisé het gevreesde bureaucratisme van den geachten afgevaardigde den heer Kortenhorst, dat drie ambtenaren in het bestuur zitting hebben. Ook twee deskundigen uit het bedrijfsleven moeten m. i. daarin zitten en daartegen heeft deze geachte afgevaardigde geen bezwaar.

Er staat echter in art. 9 niet, dat het bestuur is samengesteld uit 5 leden, maar uit „ten minste” 5 leden. Nu ligt het in mijn bedoeling voor het bestuur voor te stellen 7 of 8 leden. Er is dus ruimschoots gelegenheid deskundigen in zake industrie-financiering uit welke richting of omgeving dan ook bij dit belangrijke werk te betrekken. Ik hoop, dat ik den geachten afgevaardigde den heer van den Tempel met dit antwoord bevredigd heb en dat hij met mij inziet, dat het mogelijk is, menschen uit welke organisatie of welken wetenschap

60ste VERGADERING. — 7 MEI 1936.

202. Oprichting van een naamlooze vennootschap „N. V. Maatschappij voor Industrie-financiering”.

(Minister Gellissen.)

pelijken kring ook hierin te betrekken om van hun bijzondere kennis van dit onderwerp te kunnen profiteren.

De geachte afgevaardigde de heer Kortenhorst heeft zich gekeerd tegen de bureaucratie. Ook de geachte afgevaardigde de heer van den Tempel heeft er iets over gezegd, maar de geachte afgevaardigde de heer Kortenhorst heeft er meer dan een paar woorden aan gewijd.

Nu ben ik al geruimen tijd met de bureaucratie in aanraking geweest: 5 jaar in Limburg, toen ik veel te maken had met de ambtenaren van de provinciale griffie, en ik heb nu 11 maanden met de bureaucratie, zooals de geachte afgevaardigde het noemt, van het Departement te doen. Ik wist eigenlijk niet precies, wat bureaucratie alzo kan beteekenen. Toen heb ik, zooals iedereen doet, het woordenboek van van Dale ter hand genomen en daarin heb ik gisteravond opgezocht, wat men onder „bureaucratie” verstaan kan. Er staat als eerste definitie: „het gansche lichaam der ambtenaren”. Indien de heer Kortenhorst dit bedoelt, zou ik willen zeggen: inderdaad, de ambtenaren zijn op mijn Departement met hun gansche lichaam en ook met hun geest en als hun lichaam thuis is, wilt de geest nog op het Departement.

De tweede definitie luidt: „onderlinge partijgeest der ambtenaren”. Nu meen ik, dat noch de geachte afgevaardigde de heer van den Tempel, noch de geachte afgevaardigde de heer Kortenhorst het aan een groep menschen kwalijk zal nemen, waar deze geachte afgevaardigden zelf tot zulke hechte partijen behooren, indien de menschen zich onderling als een hechte eenheid gevoelen.

Dan is er een derde definitie en misschien, heb ik mij afgevraagd, heeft de geachte afgevaardigde daarop gedoeld: heerschappij der ambtenaren; kleingeestige plagerijen der ambtenaren; bekrompen opvatting van wetten en reglementen door ambtenaren. Maar ook hierop kan de geachte afgevaardigde, ik ben er van overtuigd, niet hebben geduid. Wat blijft er dan over?

De geachte afgevaardigde heeft mij verweten, dat ik, ondanks het feit, dat ik voldoende menschenkennis heb, de bureaucratie op het Departement niet ontdekt heb, hetgeen pleit, zooals de geachte afgevaardigde zei, voor de bekwaamheid der bureaucratie.

De heer Westerman heeft in verband met dit wetsontwerp gezegd, dat ik hier gooi met een steentje naar een olifant. Ik zou willen zeggen, dat de heer Kortenhorst, zooals hij gesproken heeft over bureaucratie, niet met een steentje naar een olifant gooit, maar met een mitrailleur schiet op een leger, dat reeds lang tot het verleden behoort.

Maar waarom zitten dan de genoemde ambtenaren in het bestuur? De eerste reden is zoo juist door mij genoemd, maar er is een tweede en belangrijker reden, nl.: de industriepolitiek is een onderdeel van de economische politiek en die economische politiek wordt gevoerd door het hoofd van het Departement van Economische Zaken, en nu kennen de ambtenaren, daar aanwezig, de economische politiek — dat mag ik toch gerust zeggen —, althans de politiek, zooals de Regeering die wil voeren, beter dan wie ook — hiermee doe ik het particuliere bedrijfsleven niet te kort — uit het particuliere bedrijfsleven; er is echter voldoende ruimte voor samenwerking, zowel met „personen” uit het bedrijfsleven, als met de „Commissie voor Werkverruiming”. Ik wil intusschen gaarne te gemoet komen aan de wenschen van den heer Kortenhorst om de samenwerking met het bestuur van het Werkfonds en Commissie voor Werkverruiming zoo hecht mogelijk te doen zijn. Wat de huisvesting betreft, ben ik bereid, zodra het kind uit de wikkels gegroeid is, de financieringsmaatschappij en de Commissie voor Werkverruiming en het bestuur van het Werkfonds, wat het bureau betreft, voor zoover ik over het laatste te zeggen heb, want dat heeft nogal wat mutaties en transformaties ondergaan, die ik niet gaarne wil vermeerderen, samen te brengen onder één werkzaam dak.

Ik meen dit punt van de samenwerking voldoende te hebben toegelicht en kom nu op de normen van de industrie-financiering. Er zijn er, die die normen te straf vinden, o.a. de heer Westerman, die zegt: wat bedoelt gij eigenlijk met die normen en

rendabiliteit. Ik weet wel, dat de geachte afgevaardigde als oud-bankier heel goed weet, wat rendabiliteit is, maar hij vraagt: wat bedoelt gij er thans mee? Ik kan daarop dit antwoorden: onder rendabiliteit van een bedrijf onder overigens normale omstandigheden zou ik willen verstaan de mogelijkheid om rendeerend te kunnen werken, indien er internationale vrijhandel zou zijn. Zoo zijn ook de bedrijven, die door de Limburgsche Industriebank gefinancierd zijn (dat zijn er geloof ik 4 of 5), en ook gevallen, die het Werkfonds heeft onderzocht, beoordeeld. Dat neemt niet weg, dat men in abnormale omstandigheden, zooals wij nu hebben, de rendabiliteit wel eens anders moet zien dan door mij zoo juist onder normale omstandigheden voorgesteld. Het hangt echter geheel en al af van het bestuur van de bank, hoe men straks over het begrip rendabiliteit zal oordeelen, maar ik ben overtuigd, dat het alleen gaat als men er zeer voorzichtig mee manoeuvreert. Wil men steunen en niet financieren, dan bestaat er altijd nog in de crisisinstelling het Werkfonds een gelegenheid om de industrie te helpen. De geachte afgevaardigde moet tusschen den steun enerzijds en de financiering en kredietverleening tegen onderpand, rentedragend, of deelneming in het aandeelenkapitaal, onderscheid maken, wat hij naar ik aanneem ook wil doen. Dus in die gevallen, waarin de financieringsmaatschappij niet kan werken en het toch in het algemeen belang noodig is te helpen, kan altijd uit de crisisinstelling, die hiervoor blijft bestaan, gesteund worden. Ik meen, dat ik met de beantwoording van den heer Westerman ook den heer Smeenk op dit punt voldoende heb beantwoord.

Met hetgeen ik over de besturen heb gezegd, meen ik ook de heeren Smeenk en Schilthuis voldoende te hebben beantwoord.

Nu vraagt de heer Lovink: wilt gij niet, voor wat dit ontwerp van wet betreft, voor twee dingen zorgen, nl. enerzijds, dat het bestuur deskundig is — ik wil dat gaarne doen — en anderzijds, dat na een paar jaren een herziening mogelijk is. Ik wil den heer Lovink gaarne toezeggen, dat, indien het geheel veranderd moet worden, indien de omstandigheden tot verandering dwingen, dit uiteraard zal gebeuren, maar om nu een opvolger vast te leggen aan een verplichte herziening, meen ik toch te moeten ontraden.

Zeer in het bijzonder door den heer van der Putt is ter sprake gebracht de verhouding tusschen de financieringsmaatschappij en de regionale instituten en banken. Wij moeten onderscheid maken tusschen de economisch-technologische exploratie enerzijds en de financiering anderzijds. Waar ik heb gesproken — en ik heb er mijn verschillende publicaties en redevoeringen nog eens op nagelezen — over regionale centraal georiënteerde welvaartspolitiek, dan heb ik altijd bedoeld den exploratiedienst der economisch-technologische instituten. De heer van der Putt zal mij dan ook een genoegen doen, indien hij dit nog eens zou willen nazien. Maar voor wat de financiering aangaat, heb ik altijd op het standpunt gestaan, met het oog op de grootere diversiteit, dat een nationale industriebank, een bank voor het geheele land, beter zou zijn dan regionale banken. Mijn aanvankelijke gedachte is zelfs geweest om te beginnen met een Nederlandsche Electriciteitsbank, waarin de veilige, langlopende kredieten der Nederlandsche elektrische industrie zouden kunnen worden belegd, om op die wijze een vaste basis, een fundament te vormen en langzamerhand daarop op te bouwen ook de financiering van andere industrieën. Men zou op die wijze een goede en zekere basis voor verdere financiering kunnen verkrijgen. Daaruit volgt wel ondubbelzinnig, dat nooit mijn eerste plan is geweest een regionale bank, maar een nationale, maar bij gebrek aan het betere is toen het in mijn oogen goede, de regionale bank, opgericht. Vandaar ook dat het in het geheel niet in de bedoeling ligt de regionale banken te doen verdwijnen. Het regionaal karakter van de industrie-financiering schuilt echter niet in het feit, waar de pot met geld staat, maar in den aard en in het karakter van de adviezen, in degenen, die de adviezen ten behoeve der kredietverleening of deelneming in het kapitaal geven. Vandaar dat het regionaal financieringskarakter bepaald wordt door de adviezen van de regionale instituten, maar niet door het feit, of ook in elke provincie een potje met geld aanwezig is. Overigens — dit blijkt uit de ervaring zoowel in het

339. Wijziging en verhooging van het achtste hoofdstuk der Rijksbegroting voor het dienstjaar 1935.

(Minister **Gelissen e. a.**)

buitenland als hier te lande — is een industriebank in het geheel geen loketzaak; het is geen bank waar dag in dag uit menschen aan het loket komen om zaken te doen; een industriebank heeft om deze reden ook geen behoefte aan lokale kantoren. De economisch-technologische instituten kennen de plaatselijke industrie. Ze zijn in verschillende provincies gevestigd en kunnen een groote rol in de politiek der industriebank spelen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat ik hiermede, zij het ook in het kort, zooveel mogelijk de verschillende sprekers heb beantwoord. Nog eens resumeerende, moge ik zeggen, dat in mijn oogen de industriebank een nuttig apparaat is, mede in verband met de toenemende rationalisatie en het daardoor meer kapitaalintensief worden van de nijverheid, dat het dus ook niet is een crisisinstelling, maar een instelling, die in mijn oogen van blijvende beteekenis voor onze nijverheid moet zijn. Wij zien dan ook, dat andere landen, of zij nu aangepast of gedevalueerd hebben, zoals Zweden, Noorwegen, Engeland, België en Japan, alle industriebanken hebben opgericht. En of wij nu een corporatieven krijgen, of den parlementairen Staat behouden, de industrie zal steeds behoefte hebben, ook in de toekomst, aan geld. Onze bestaande depositobanken kunnen dat niet verstrekken. Ook daarom is voor de toekomst de industriebank noodig en van wezenlijke beteekenis.

De algemeene beraadslaging wordt gesloten.

De artikelen 1 tot en met 3 worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Beraadslaging over artikel 4, luidende:

„Wanneer in het bestuur der vennootschap een of meer hoofdbanbtenaren van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart of van het Departement van Financiën zitting hebben, zal, indien een dezer zulks verlangt, een besluit van het bestuur niet in werking treden, dan nadat daarop de goedkeuring van de Ministers van Handel, Nijverheid en Scheepvaart en van Financiën is verkregen.”

De heer **Wendelaar**: Mijnheer de Voorzitter! Ik stel er prijs op, hier bij het mondeling debat nog eens aan den Minister de vraag te stellen, of hij niet bereid is, hierin ook op te nemen een vertegenwoordiger van den landbouw en een vertegenwoordiger van de koloniën.

De heer **Gelissen**, Minister van Handel, Nijverheid en Scheepvaart: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben niet bereid om in dezen vorm „ja” te zeggen; er is echter ruimte voor het opnemen van deskundigen uit alle kringen. Maar ik wil niet het bestuur organisch samenstellen. Het is dus heelemaal niet uitgesloten, dat iemand uit den handel of een deskundige op koloniaal gebied in het bestuur wordt opgenomen. Er staat in artikel 9, dat het bestuur bestaat uit ten minste 5 leden. Er is dus ruimte voor elk soort van deskundige. Ik kan mij niet voorstellen, dat, wanneer er op het gebied van den handel of op dat van koloniale aangelegenheden een deskundige noodig is, dezen voorbij gegaan zullen worden. Ik kon echter geen positieve toezegging doen, zoals de geachte afgevaardigde vraagt, maar ik wil gaarne met zijn wensch rekening houden.

De beraadslaging wordt gesloten en artikel 4 zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De artikelen 5 tot en met 9 en de beweegreden van het ontwerp van wet worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Het ontwerp van wet wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Den heeren de Visser, Schalker, Sneevliet en Vervoorn wordt, op hun verzoek, aanteekening verleend, dat zij

(Voorzitter **e. a.**)

geacht wenschen te worden tegen het ontwerp van wet te hebben gestemd;

II. Wijziging en verhooging van het achtste hoofdstuk der Rijksbegroting voor het dienstjaar 1935 (339).

De **Voorzitter**: Ik stel voor bij de algemeene beraadslaging over dit ontwerp van wet den spreektijd in eersten termijn te bepalen op ten hoogste 15 minuten per spreker.

Daartoe wordt besloten.

De algemeene beraadslaging wordt geopend.

De heer **Schaepman**: Mijnheer de Voorzitter! Bij deze supplementaire begroting is een quaestie aan de orde, die ik als zeer ernstig zou willen aanmerken en waarover ik wel een enkel woord wil zeggen. Ik bedoel den gang van zaken bij de aanschaffing van een twaalfal pantserauto's, welke, vereenigd tot een eskader, thans reeds een maand te 's Hertogenbosch zijn gelegerd, dat is op het moment waarop de Volksvertegenwoordiging de gelden nog moet toestaan, noodig voor de aanschaffing.

In het Voorloopig Verslag staat, dat vele leden dezen gang van zaken betreurden, maar ik ben er van overtuigd, dat, indien zij de feiten gekend hadden, zoals wij ze nu kennen, het woord betreuren zou zijn vervangen door woorden van een sterkere afkeuring of een krassere veroordeeling van den gang van zaken. Het feit, waarom het hierbij gaat, is, hoe men het ook wenscht voor te stellen, een directe aantasting van het grondwettelijk controlerecht van de Staten-Generaal.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb natuurlijk ook kennis genomen van hetgeen de thans aan het bewind zijnde Minister schrijft in den eersten zin van de Memorie van Antwoord, waarin een verontschuldiging geuit wordt voor den gang van zaken. Ik aanvaard die verontschuldiging gaarne en ben op grond daarvan voorloopig niet van plan aan hetgeen ik verder zeggen ga, politieke gevolgen te verbinden, maar dat neemt niet weg, dat ik toch over de quaestie iets wensch te zeggen, want hoezeer het mij ook spijt, de zaak is niet zoo onschuldig als ze wordt voorgesteld en daarom wil ik op de meest krachtige wijze waarschuwen voor een herhaling.

In de Memorie van Toelichting staat: dat ter voldoening aan een reeds lang gevoelde behoefte nu om verschillende redenen uitstel niet langer kon worden gedoogd en dat voor die aanschaffing op de begroting geen gelden waren geraamd.

Men leest hier als het ware uit, dat de Regeering overvallen werd door de ontwikkeling van zaken, dat wachten onverantwoord was, dat er gehandeld moest worden en dat men toen tot de aanschaffing was overgegaan. In tijden van spanning volkomen begrijpelijk, maar dan komt men zoo vlug mogelijk met een aanvraag voor de benodigde gelden.

Dat is hier niet geschied.

Het moge waar zijn, dat, zoals er in de Memorie van Antwoord te lezen staat, de handelwijze van de bestelling uitsluitend is gevolgd, omdat 's Lands belang er toe dwong, dat onmiddellijke aanschaffing van deze verdedigingsmiddelen bepaaldelijk noodig was, maar daarmee is niet goedge maakt de fout van het niet tijdig aanvragen der benodigde gelden.

Het verwondert ons bovendien in hooge mate, dat daartoe eerst de noodzakelijkheid werd gevoeld in October 1935 en dat eerst op 5 Maart deze begroting bij de Kamer is gekomen.

Indien we echter den gang van zaken eens nagaan, dan blijkt het, dat het contract tot aanmaak van de pantserwagens, dus de bestelling, reeds dateert van 28 December 1934. Aan het sluiten van dit contract moet heel wat zijn voorafgegaan. In de eerste plaats het besluit tot het formeeren van het eskadron pantserwagens. Ik zal me niet wagen aan een schatting van het aantal maanden, dat verlopen is tusschen het besluit en de bestelling, want tot deze laatste kan immers eerst worden overgegaan na een behoorlijke studie. De prijzen moeten worden nagegaan, de verschillende soorten en typen vergeleken en onderzocht, in één woord er is heel wat werk ver-

(Schaepman.)

richt moeten worden voor men zoover was dat het contract geteekend kon worden. Op de begrooting voor 1935 waren geen gelden geraamd voor de aanschaffing der pantserwagens, maar toen deze begrooting in deze Kamer behandeld werd en toen de Memorie van Antwoord verscheen, was er reeds toe besloten.

In deze heele geschiedenis is daarom het meest verwonderlijke, dat er geen Nota van Wijziging bij de Memorie van Antwoord is gekomen, waarbij een bepaald bedrag, desnoods een memoriepost, voor de toen reeds noodig geachte pantserwagens gevraagd werd.

Mijn bezwaren gaan niet tegen het feit, dat er pantserwagens zijn besteld, dat ze in de bewapening zijn opgenomen, want juist bij de behandeling van de begrooting voor 1935, precies een maand voordat het contract geteekend werd, heb ik met klem aangedrongen op aanschaffing van dit materiaal — men kan het vinden in de *Handelingen*; de Minister heeft op 29 en 30 November daarop geantwoord en met geen woord gesproken over het toen reeds genomen besluit —, maar wel heb ik bezwaar tegen het feit, dat op deze wijze het budgetrecht van de Volksvertegenwoordiging in sterke mate wordt verzwakt en dat ik in de toekomst niet bereid ben daaraan mede te werken, en, naar ik meen, ook velen mijner politieke vrienden niet.

Ik zou daarom den Minister wel eens de vraag willen stellen, wat er zou moeten gebeuren als de Kamer deze suppletore begrooting, of desnoods alleen artikel 25, verwiert. Op welke wijze zou de Regeering, maar in het bijzonder de Minister van Defensie, deze zaak dan moeten financieren? Ik hoop, dat overweging van het antwoord, dat hierop moet volgen, de Regeering in de toekomst zal weerhouden van te handelen, als nu is geschied.

Een tweede punt, waarover ik iets zou willen zeggen, is de grensbewaking.

In de Memorie van Antwoord lees ik:

„Als gevolg van de gewijzigde internationale omstandigheden worden aan de grensbeveiliging eischen gesteld, welke, bij ontstentenis van geoefende dienstplichtigen, uitbreiding van het korps politietroepen noodzakelijk hebben gemaakt.

Het geheel of ten deel doen overnemen van laatstgenoemde dienst door dienstplichtigen en de in verband daarmee tot stand te brengen wijzigingen in de Dienstplichtwet maken nog een punt van studie en overweging uit.”

Reeds bij de behandeling van de begrooting voor 1936 heb ik aangedrongen op een organisatie van de grensbewaking door de in de omgeving van de kazematten en aan de grens wonende geoefende dienstplichtigen, die door regelmatige oefening als het ware à la minute te mobiliseeren zijn. Alleen op deze wijze wordt de grensbewaking een levend orgaan, dat de financiële draagkracht niet te boven gaat.

Het is nog een punt van studie en overweging, schrijft de Minister, maar ik moge aandringen op een spoedige beslissing en daarom meen ik op het oogenblik ook nog eens te mogen waarschuwen tegen een permanente bewaking door vrijwilligers. Een dergelijk stelsel, of men dit verkrijgt door een blijvend gedeelte of op andere wijze, is niet alleen veel te kostbaar, maar de menschen hebben geen taak en vervelen zich, met al de nadeelige gevolgen, die daaruit voortvloeien. België is ons in dit opzicht een waarschuwing en een voorbeeld. Ook daar heeft men oorspronkelijk gedacht voor de grensbewaking troepen blijvend onder de wapenen te moeten houden door het regiment chasseurs en de compagnieën cyclisten, maar de gevolgen van de verveling zijn niet uitgebleven, terwijl de kosten zoo hoog bleken, dat de sterkte daar al, als ik goed ben ingelicht, tot beneden de helft, een minimum, is gedaald.

Het is daarom, dat ik van deze gelegenheid nog eens gebruik maak om op een organisatie van geoefende dienstplichtigen aan te dringen, die daartoe desnoods in een of twee afzonderlijke grensbeveiligingsregimenten na het verrichten van de eerste oefening zouden kunnen worden ondergebracht. Op deze wijze is een uniforme oefening, contrôle, leiding en verdediging gewaarborgd, krijgt men een organisatie, waarbij op ieder oogenblik

(Schaepman e. a.)

over de troepen beschikt kan worden, terwijl de militairen hun taak in het algemeen productieproces blijven innemen en men de nadeelen van de verspreide vaste detachementen voorkomt, wat aan de plaatselijke verdediging tegen strategische overvallen slechts ten goede kan komen.

In afwachting van een dergelijke beslissing heb ik tegen de thans voorgestelde beperkte uitbreiding van de politietroepen geen bezwaar.

De heer **Colljn**, Minister van Defensie a. i.: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer het mij mogelijk blijkt om wenschen van Kamerleden vlug te beantwoorden, dan is mij dat altijd een oorzaak van vreugde. Zoo is het mij ook thans een oorzaak van blijdschap, dat ik aan den geachten afgevaardigde, die zooveen het woord heeft gevoerd, de mededeeling kan doen, dat ik juist enkele dagen geleden aan den chef van den generalen staf verzocht heb om voorstellen te ontwerpen met betrekking tot de grensbewaking, die ongeveer gaan in de richting van hetgeen door den geachten afgevaardigde is bepleit, al komt er misschien nog wel iets bij.

Wat nu betreft het voornaamste punt, dat door dezen geachten afgevaardigde hier besproken is, nl. de schending van het budgetrecht van de Kamer. Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat ik mijnerzijds beginnen moet met te trachten die zaak binnen de juiste grenzen en tot de juiste proporties terug te brengen. Men heeft hier en daar den indruk gewekt, alsof het Departement van Defensie een bedrag van ik geloof rond 1½ miljoen zou hebben uitgegeven voor het doen van bestellingen, waarop bij de begrooting niet gerekend was. Dat moet ik met klem betwisten. Het eindcijfer van den gewonen dienst is door deze maatregelen niet gewijzigd. Dat wil dus zeggen, dat op sommige posten van de begrooting evenveel bespaard is als er op andere onderdeelen van de begrooting meer is uitgegeven. Dat gebeurt ieder jaar en dat gebeurt ieder jaar bij iedere begrooting. Ik geloof niet, dat er ooit een begrooting is geweest, waarop niet een regularisatiewet is gevolgd om de besparingen, die aangebracht zijn, en de overschrijdingen, die plaats hebben gehad, met elkaar in evenwicht te brengen. Dat is het wat hier geschied is. Alleen geef ik toe, dat de bedragen van sommige posten grooter zijn dan gewoonlijk bij die overschrijdingen het geval is. Wanneer men dan ook spreken wil van een kwetsen van het budgetrecht van de Kamer, dan zou men, geloof ik, de zaak zóó moeten stellen, dat hier aanschaffingen zijn gedaan van eenigen omvang, die te voren niet aan het oordeel van de Kamer waren onderworpen. Afgezien van de geldquaestie dus de vraag: had men mogen overgaan tot de aanschaffing van pantserwagens zonder dat daarvan van te voren hier aan de Kamer mededeeling is gedaan? En nu meen ik, dat, indien die pantserwagens eens ten volle gekweten hadden kunnen worden uit het bij de begrooting uitgetrokken bedrag voor artilleriematerieel, dat zulks dan inderdaad geen enkel bezwaar zou hebben opgeleverd. De post van art. 25 bedroeg oorspronkelijk f 6 476 246. Mijn ambtsvoorganger verkeerde, toen hij overging tot het doen van de bestelling van deze pantserwagens, in de meening, dat het volle bedrag voor deze pantserwagens zou kunnen worden gekweten uit die f 6 476 246.

Indien dat gekund had, meen ik, dat de bestelling van deze pantserwagens volkomen valt onder de omschrijving van den post „Aanschaffing van Artilleriematerieel”. Ik geloof niet, dat daar eenig bezwaar tegen in te brengen zou zijn. Nu is evenwel gebleken, in verband met de noodzakelijkheid om uit dat zelfde artikel andere uitgaven te bestrijden, die ook niet uitgesteld konden worden, dat dit cijfer met f 300 000 is overschreden.

Maar daarvoor is nu op andere posten van de begrooting compensatie gevonden door te bezuinigen. Dat is de zaak, dunkt mij, ontdaan van franje, zooals zij metterdaad ligt. Nu kan men nog blijven volhouden, dat toch de Kamer gekend moet worden in de aanschaffing van materieel, dat wij nog niet bezitten, dat men dus die pantserwagens niet had mogen bestellen zonder te voren de Kamer daarin te hebben gekend. Dat is een stelling, die ook wel te verdedigen is, maar daar wil

(Minister Colljn e. a.)

ik toch iets tegenover plaatsen. Wanneer men de practijk bij andere landen nagaat, dan komen wij er ten slotte wel achter, wat die op een gegeven oogenblik noodig achten, maar wij hooren het eerst wanneer het materieel er is. Men gaat het niet een paar jaar te voren aankondigen. Dat is in een tijd als wij thans beleven, een element in deze zaak, dat men geloof ik ook niet uit het oog mag verliezen en daarom heb ik geen enkel bezwaar om den maatregel, die door mijn ambtsvoorganger genomen is, voor mijn verantwoordelijkheid te nemen en die hier te verdedigen.

De algemeene beraadslaging wordt gesloten.

De artikelen I tot en met IV en de beweegreden van het ontwerp van wet worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Het ontwerp van wet wordt aangenomen met 49 tegen 19 stemmen.

Vóór hebben gestemd de heer Schaepman, mejuffrouw Meijer, de heeren Joekes, Droesen, Zandt, van Dis, Lovink, Tilanus, van Poll, van Kempen, Westerman, van Dijken, Vos, van de Bilt, Zijlstra, Engels, Kooiman, Groen, Teulings, van Dijk, Rutgers van Rozenburg, Ebels, Bakker, van Koeverden, Wendelaar, Schilthuis, Vervoorn, van Voorst tot Voorst, Smeenk, Wielinga, Kuiper, Loerakker, van der Weijden, Boon, Amelink, Suring, Schouten, mevrouw Bakker—Nort, mejuffrouw Katz, de heeren Hermans, van den Heuvel, Goseling, Terpstra, Duymaer van Twist, Schwartz, Stumpel, IJsselmuiden, Kortenhorst en de Voorzitter.

(Voorzitter.)

Tegen hebben gestemd de heeren Hiemstra, Schalker, K. ter Laan, IJzerman, de Visser, Thijssen, Sneevliet, Albarda, van Zadelhoff, mejuffrouw Groeneweg, de heeren Vliegen, Drop, Cramer, Donker, van den Tempel, J. ter Laan, Drees, van Houten en mevrouw de Vries—Bruins;

III. **Wijziging en verhooging van het vierde hoofdstuk der Rijksbegroting voor het dienstjaar 1935 (Uitbreiding korps Politietroepen Binnenland) (340).**

Dit ontwerp van wet wordt zonder beraadslaging en, na goedkeuring der onderdeelen, zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Den heeren de Visser, Schalker, Sneevliet en van Houten wordt, op hun verzoek, aanteekening verleend, dat zij geacht wenschen te worden tegen dit ontwerp van wet te hebben gestemd.

Ik stel aan de Kamer voor, het voor de leden ter inzage gelegde gedeelte van het officieele verslag der *Handelingen* van de vorige vergadering goed te keuren.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: De volgende vergadering wordt door mij belegd tegen Dinsdag 26 Mei a.s., te één uur.

Een opgave van de in die vergadering aan de orde te stellen onderwerpen zal ik den leden tijdig doen toekomen.

De vergadering wordt gesloten.